शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR
मराठी अभ्यास मंडळ

Board of Studies in Marathi

पसंतीवर आधारित श्रेयांक पद्धती

Choice Based Credit System

बी.ए. भाग-३ : B.A. Part-III

अभ्यासक्रम : Syllabus

June, 2020 onward

सत्र-६ : Semister No. 6 : अभ्यासपत्रिका क्र. XIII

Discipline Specific Elective (DSE-E127)

विद्याशाखीय विशेष निवड (DSE-E127)

मराठी भाषा व भाषाविज्ञान

उद्दिष्टे :

१. मराठी भाषेची वर्णव्यवस्था समजून घेणे.

२. ध्वनी व अर्थपरिवर्तनाची कारणे व प्रकार यांची माहिती करून घेणे.

३. प्रमाणभाषेचे स्वरूप व विशेष अभ्यासणे.

४. बोलींचे स्वरूप व विशेष समजून घेणे.

५. मराठी भाषेबद्दलची विद्यार्थ्यांची आवड विकसित करणे.

अभ्यासक्रम

अ. क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापन तासिका Teaching Hours	श्रेयांक Credit
विभाग १ Module I	मराठीची वर्णमाला ● ध्वनी व वर्ण, मराठीची वर्णमाला, पारंपरिक स्वर व त्यांचे वर्गीकरण ● स्वरांचे ध्वनिशास्त्रदृष्ट्या व उच्चारण स्थानानुसार विश्लेषण ● स्वरांचे प्रकार हस्व, दीर्घ, सिद्ध, साधित, सजातीय, विजातीय ● मराठीची स्वर संख्या (पारंपरिक व नवीन) ● मराठीतील व्यंजन विचार ● व्यंजनांचे प्रकार १. स्पर्श व्यंजने २. कठोर व मृदू व्यंजने ३. अल्पप्राण व महाप्राण ४. अनुनासिके ५. तालव्य व्यंजने ६. अंत:स्थ व्यंजने ७. उष्म व्यंजने ८. संयुक्त व्यंजने ९. मृर्धन्य ● मराठीची व्यंजन संख्या (पारंपरिक व नवीन) ● मराठीची वर्ण संख्या निश्चितीकरण	१५	१

विभाग २ Module II	मराठीचे ध्वनिपरिवर्तन ● भाषेची उच्चारप्रक्रिया ● ध्वनिपरिवर्तन म्हणजे काय? ● व्याख्या आणि विशेष निरपवाद, नियमित, अज्ञेय, सार्वत्रिक ध्वनिपरिवर्तन ● कारणे जित – जेते संबंध, भिन्न भाषिक संबंध, आळस, अनुकरणाची अपूर्णता, वागेंद्रियातील दोष, श्रवणेंद्रियातील दोष, उच्चारशीघ्रता, अज्ञान, आघात, उच्चारसौकर्य, आहार, भौगोलिकता, वर्गसिद्धान्त, लोकभ्रम, सादृश्यता ● प्रकार अंत्यस्वनलोप, एकस्वनीकरण, आद्यस्वनागम, मध्यस्वनागम, अंत्यस्वनागम, सान्निध परिणाम, समानस्वनलोप, विसदृशीकरण, घोषीकरण, अघोषीकरण, मात्राभेद, सदृशता, अतिशुद्धी, दुष्प्रयोग, स्वनविपर्यय ● ध्वनिपरिवर्तनाचा मराठी भाषेवरील परिणाम	१५	१
विभाग ३ Module III	मराठीचे अर्थपरिवर्तन ● अर्थपरिवर्तन म्हणजे काय ? ● व्याख्या आणि स्वरूप अर्थ म्हणजे निर्देश, प्रतिमा, संकल्पना व विचार ● अर्थपरिवर्तनाची कारणे साम्यतत्त्व, रूपक – लक्षणाजन्य शब्द, बदलते समाजजीवन, अशुभतापरिहार, ग्राम्यतापरिहार, अतिशयोक्ती, शब्दसिद्धी, अतिपरिचयातून सभ्यता, अत्यादरदर्शन, सांस्कृतिक आदान ● अर्थपरिवर्तनाचे प्रकार – अर्थविस्तार, अर्थसंकोच, अर्थप्रशस्ती, अर्थच्युती, अर्थापकर्ष, अर्थान्तर, अर्थभ्रंश, अर्थादेश, अर्थभेद, अर्थसार ● अर्थपरिवर्तनाचा मराठी भाषेवरील परिणाम	१५	१
विभाग ४ Module IV	प्रमाण मराठी भाषा आणि तिच्या बोली ● प्रमाण मराठी : संकल्पना, स्वरूप, विशेष ● बोली : संकल्पना, स्वरूप, विशेष ● मराठीच्या बोली : अहिराणी, वऱ्हाडी, चंदगडी, मालवणी या निवडक बोलींचे स्वरूप व विशेष	१५	१

एकूण गुण – ४० : Total Marks-40

प्रश्न १	योग्य पर्याय निवडा	०५ गुण
प्रश्न २	अंतर्गत विकल्पासह दीर्घोत्तरी प्रश्न	१५ गुण
प्रश्न ३	अंतर्गत विकल्पासह लघूत्तरी प्रश्न (तीन पैकी दोन)	१० गुण
प्रश्न ४	टिपा लिहा (चार पैकी दोन)	१० गुण

सूचना : १. विभाग एकवर वस्तुनिष्ठ प्रश्न असणार नाही.

२. अंतर्गत मूल्यमापनाकरिता सेमिनारसाठी दहा गुण आहेत.

गटप्रकल्प विषय :

१. आपल्या परिसरातील कौटुंबिक, सांस्कृतिक, कृषिविषयक, औद्योगिक क्षेत्रात जी बोलीभाषा बोलली जाते त्या बोलीभाषेतील शब्द, वाक्य, वाक्प्रचार, म्हणी, उखाणे यांचे संकलन आणि विश्लेषणासह गटप्रकल्प अपेक्षित.

२. आपल्या परिसरातील लोककथा, लोकगीते यांचे संकलन करून त्यातील भाषिक विशेषांच्या विश्लेषणावर आधारित गटप्रकल्प अपेक्षित.

मूलभूत वाचन :

१. कुलकर्णी, कृ. पां. — *मराठी भाषा : उद्‌गम आणि विकास*, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे

२. कानडे, मु. श्री. (संपा.) — *मराठीचा भाषिक अभ्यास*, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे

३. गजेंद्रगडकर श्री. न. — *भाषा आणि भाषाशास्त्र*, व्हीनस प्रकाशन, पुणे

४. कुलकर्णी कृ. पां. — *शब्द : उद्‌गम आणि विकास*

५. जोगळेकर गं. ना. — *अभिनव भाषाविज्ञान*, सुविचार प्रकाशन, पुणे

६. जोशी, प्र. न. — *सुबोध भाषाशास्त्र*, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे

७. दामले, मो. के. — *शास्त्रीय मराठी व्याकरण*, दामोदर सावळाराम आणि मंडळी, पुणे

८. कालेलकर, ना. गो. — *ध्वनिविचार*, मौज प्रकाशन, मुंबई

९. पोतदार, अनुराधा — *मराठीचा अर्थविचार*, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे

१०. कालेलकर, ना. गो. — *भाषा आणि संस्कृती*, मौज प्रकाशनगृह, मुंबई

११. देवी, गणेश व जाखडे, अरुण (संपा.) — *भारतीय भाषेचे लोकसर्वेक्षण*, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे

पूरक वाचन :

१. हिरेमठ, राजशेखर — *मराठी व्याकरण परिचय*, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे

२. गवळी, अनिल — *भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा*, हिरण्यकेशी प्रकाशन, कोल्हापूर

३. कुलकर्णी, सुलक्षणा व कुबेर, वसंत — *भाषाविज्ञान परिचय*, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

संदर्भ ग्रंथ :

१. पुंडे, द. दि. — *सुलभ भाषाविज्ञान*, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे

२. कदम, महेंद्र — *मराठीचे वर्णनात्मक भाषाविज्ञान*, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे

३. कालेलकर, ना. गो. — *भाषा, इतिहास आणि भूगोल*, मौज मुंबई

४. शेख, यास्मिन — *मराठी लेखन मार्गदर्शिका*, राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई

५. हिरेमठ, राजशेखर — *मराठी व्याकरण परिचय*, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे

६. लामतुरे, प्रज्ञा — *ग्रामीण बोलीभाषेचे वैभव*, संस्कृती प्रकाशन, पुणे

७. जंबाले, विठ्ठल — *ग्रामीण कादंबरी : मराठवाडी बोलीचे स्वरूप*, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद

८. पाटील, व्ही. एन. — *सुलभ भाषाविज्ञान*, प्रशांत पब्लिकेशन्स, जळगाव, २०१६

९. भांड, बाबा व मगर, राजेंद्र — *भाषा आणि साहित्य : माझी भूमिका : सयाजीराव गायकवाड*, महाराजा सयाजीराव गायकवाड संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, औरंगाबाद

१०. केळकर, तन्मय (अनु.) — *पंजाबच्या भाषा आणि लिपीची समस्या : शहीद भगतसिंग*, प्रका. भाषाविकास संशोधन संस्था, कोल्हापूर